

"Викладання предметів духовно-морального спрямування в деяких країнах Європейського Союзу"

о. Міхал Воцаль

Комісія у справах душпастирства молоді

при Конференції Єпископату

Римсько-Католицької Церкви в Україні.

Ми живемо в час, коли Європейський Союз є прикладом для України в багатьох сферах. Таким чином, в контексті дискусії про роль предметів духовно-морального спрямування в українській системі освіти, автор пропонує поглянути на європейську практику в цій галузі.

Наша присутність у Житомирі має свій контекст. 13 вересня 2018 року була зареєстрована громадянська петиція №937 під назвою "Проти будь-яких запроваджень релігійних уроків у навчальний процес", яка до 28 вересня зібрала необхідний мінімум у 250 голосів. Автор цього клопотання стверджує:

„... в Конституції чітко і ясно написано, що церква відокремлена від держави. Прошу підтримати петицію про заборону внесення предметів релігійного спрямування у навчальний процес у школах.”

Чи країни Європейського Союзу, які в своїх конституціях зберігають розділ держава-церква, роблять такі ж висновки з нього, що і автор петиції? На це питання вже відповідав п.Юрій Решетніков ще у 2012р.у журналі «Науковий вісник», стаття п.т. "Демократичне письмо":

„Говорячи про закордонний досвід викладання в державних навчальних закладах важливо зазначити, що традиції більшості демократичних країн засвідчують, що викладання основ релігійного світогляду та етики в системі світської освіти є цілком можливим. У конституціях багатьох європейських країн, які декларують світськість держави та її нейтральність у справах релігії, принцип відокремлення освітніх закладів від релігійних організацій доповнюється гарантіями забезпечення прав батьків на виховання та навчання своїх дітей відповідно до власних переконань (наприклад, ст. 48 та 53 Конституції Польщі тощо). Принцип нейтральності держави в її ставлення до релігії у застосуванні до державних шкіл у традиції багатьох європейських країн не означає, що такі школи мусять повністю вилучити навчання релігії зі своїх програм.”

У скількох країнах Європейського Союзу предмети духовно-морального спрямування викладаються у державних школах?

З **28** країн Європейського Союзу предмети цього розділу вивчають у державних школах **24** країн Європейського Союзу.

В той час як у чотирьох країнах: Нідерландах, Люксембурзі, Словенії та Франції (крім Ельзаса і Лотарингії) викладання цих предметів відбувається в церковних установах.

У згаданих вище 24 країнах вивчення предметів духовно-морального спрямування є обов'язковим чи необов'язковим?

За даними 2015 р. у 9 країнах ЄС вивчення цих предметів є обов'язковим. Це: Австрія, Кіпр, Данія, Фінляндія, Греція, Мальта, Німеччина, Швеція та Великобританія.

Однак у 15 країнах ЄС участь у них є добровільною, тобто залежить від бажання батьків або самих учнів, найчастіше віком від 14 років. Це: Бельгія, Болгарія, Хорватія, Чеська Республіка, Естонія, Іспанія, Ірландія, Литва, Латвія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Угорщина та Італія.

Як у випадку, коли предмет є обов'язковим, так і тоді, коли є факультативним, студенти, як правило, мають вибір між об'єктами більш релігійного спрямування (наприклад, християнська етика) або більш світським (наприклад, загальна етика).

Яким є відвідування даних предметів, якщо вони не є обов'язковими?

Для прикладу проаналізуємо Польщу. Дані 2015 р. говорять про те, що в Польщі уроки релігії або етики відвідували 97% учнів. 91,5% старшокласників та 86% учнів середніх шкіл.

Якою є правова база для присутності цих предметів у державних школах?

У Австрії, Іспанії, Німеччині та Польщі навчання цих предметів відбувається на основі положень **конституції**.

В австрійській правовій системі, де релігія є обов'язковою, було написано, що "викладання релігії в школі є корисним для суспільства", оскільки "австрійська та європейська культура базується насамперед на християнстві".

У Німеччині уроки релігії також відбуваються відповідно до законодавства та фінансуються урядом. Відповідно до ст. 7 пар.3 німецької конституції, рівень катехизації в школі не може бути нижчим, ніж інші предмети. У всіх державних школах є дві години релігії на тиждень.

В Іспанії школа несе відповідальність за організацію уроків релігії відповідно до закону, який підкреслює, що це спосіб "передачі культурної спадщини".

У Польщі ст.53 конституції вказує, що "... релігія церкви або іншого релігійного об'єднання з регульованою правовою ситуацією може вивчатися у школі, але свобода совісті та релігії інших людей не може бути порушена".

Другий спосіб правових положень про викладання релігії в державних школах - це угоди (так звані конкордати) з окремими конфесіями католицьких чи протестантських церков, які регулюють викладання цих предметів у школах (Литва, Італія, Польща, Латвія, Австрія, Хорватія та багато інших).

Цілі вивчення предметів духовно-морального спрямування ?

На основі офіційних документів ми можемо розрізнити різні заявлені цілі, які хочемо досягти завдяки цим предметам. Ось найпоширеніші з них:

а) "Знати коріння своєї культури". Там, де участь у релігійній освіті є обов'язковою, (але не тільки там) знання християнства трактується як найважливіший елемент європейської культури та культури власної країни, який потрібно знати навіть невіруючим (напр. Іспанія, Італія, Данія).

б) Особиста зрілість. Офіційною ціллю є особиста зрілість учня, для якої відповідно намірів законодавця духовний компонент є незамінним (наприклад, Португалія).

в) Виховання цінностей. Метою є моральне та етичне виховання, що показує цінності на яких формується суспільство Європи та даної країни. Оскільки ці цінності переважно християнські, то домінуючою є християнська етика.

Допомога родинам, зміцнюючи систему цінностей у дітей (наприклад, Польща).

г) Релігієзнавство. Отримання інформації про християнство та інші світові релігії.

Хто платить?

У всіх країнах, де релігійна освіта є державною системою освіти (як обов'язковою, так і добровільною), вона фінансується з державних коштів. Ці кошти витрачаються на оплату вчителів, підручників тощо.

Це відповідає принципу демократичної правової держави, який визнає, що якщо батьки несуть відповідальність за виховання дітей та бажають наявності релігії в школі, держава зобов'язана це забезпечити.

Висновки:

1. Практика викладання релігійно орієнтованих предметів є поширеною в європейських демократичних країнах, зокрема в тих, законодавство яких проголошує світськість держави та її відділення від релігії. Таким чином, протягом більше 200 років викладання предметів духово-морального спрямування є постійним елементом державних шкіл Європи. Про це свідчить той факт, що 24 із 28 країн Європейського Союзу розглядають цю практику як стандарт.
2. Традиції провідних демократичних країн засвідчують, що це викладання можливе, але доповнене виразними гарантіями батьківських прав на виховання та навчання дитини відповідно до власних переконань. Підтвердженням є факт, що в більшості країн ЄС це навчання не є обов'язковим, а відбувається за бажанням батьків або учнів (по досягненню певного віку).
3. Всі країни Європейського Союзу мають культуру з християнським корінням, але багато з них є мультиконфесійними. Отже, можна зробити висновок, що багатоконфесійність не перешкоджає викладання цих предметів у державних школах.
4. Аналізуючи цілі, які держава ставить перед предметами духово-морального спрямування, вона бачить у них можливість морально-етичного виховання молодого покоління (виховання доброго громадянина) та кращого залучення учнів до культури своєї країни.